

Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı

Ash ATIL¹ Bahriye GÜLGÜN² İsmail YÖRÜK³

Summary

Sustainable Urbans And Landscape Architecture

The appearance of urbans's importance while the reaching sustainable development aims, insert sustainable urban concept in our life. Sustainable urbans, are the urbans which regularly accords socio-economic profits with environmental and energy worries . Beyond of the constituting a focus on the economic development, the urbans are principal consumers of natural resources, producers of waste and pollution which create a critical position in the sustainability.

Sustainability concept contains to benefit from natural and cultural resources effectively, so concept of ecological planning becomes an integral part of urban planning. At this point of view, by constituting sustainable urbans the effective role of landscape architects must be determinated and they must have an active role to occur the humanistic urban spaces, which is ecological and economic relations are balanced.

Key words: Sustainable urbans, ecological planning, landscape architecture

Giriş

Tarih boyunca gelişimi ve ilerlemeyi hedef edinmiş insan, artan gereksinimler ve teknolojik gelişmeler sonucunda daha konforlu ve daha güvenli bir yaşam sürmek için hem kendisini hem de çevresini sürekli geliştirmiş ve değiştirmiştir. Her geçen gün, ilerleyen teknolojiyle beraber yeni keşif ve ürünler günlük hayatımıza girmiş, başta lüks tüketim olarak görülen ürünler bile günlük yaşamımızın kaçınılmazları haline gelmiştir. Her yeni ürünle, yeni iş alanları açılmış, ekonomik yapı da bu gelişmelerden olumlu yönde etkilenmiştir.

¹ Öğretim Görevlisi, E. Ü. Bayındır Meslek Yüksekokulu, Peyzaj Uygulama ve Süs Bitkileri Programı, 35840 Bayındır, İZMİR.

e-mail: asligunes@yahoo.com

² Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 35100 Bornova, İZMİR

³ Yük.Lis.Öğr.E.Ü.Ziraat Fakültesi Peyzaj Mim.Böl., 35100 Bornova, İZMİR.

Ancak teknolojik gelişme olumlu etkilerin yanı sıra çevre kirliliği ve hammadde kaynaklarının tüketilmesi gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Kaynaklar savurganca, hiç tükenmeyecekmiş gibi kullanılmış, doğa rejenerasyon özelliğine rağmen baskıların yoğunluğu sonucunda kendini yenileyemez olmuştur. Meydana gelen kaynak eksikliği başta bu sorunun yaşanmadığı diğer alanlardan temin edilerek çözülmeye çalışılmış, ancak diğer alanlarda da aynı sorunların baş göstermesiyle sorunun globalliği ortaya çıkmıştır.

Kaynakların yanlış kullanılarak tüketilmesi ve çevre kirliliği sorunlarının evrenselliğinin anlaşılmasıyla beraber, tamirinin ve yerine konulmasının bir sürece bağlı olduğu fark edilmiş, bu günün sorunlarının gelecek nesillerde de etkin olacağı anlaşılmıştır. Böylelikle vakit kaybetmeden çözüm aranması gerektiği ve bu çözümlerin derhal hayata geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Tüm bu sıkıntılar, değişik ülkeleri bir çatı altında toplayarak çalışma yapmaya ve çözüm önerileri üretmeye itmiştir. Bu amaçla Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurularak çalışmalara başlamıştır. Amaç, ekonomik girdilerin artırılması ve bunu gerçekleştirirken kaynakların korunarak, çevreye yapılan baskıların minimuma indirilmesi olmuştur. Sürdürülebilirlik kavramı tüm bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkan yeni bir düşünce sistemi biçimi kazanmıştır.

Sürdürülebilirlik kısaca, verimliliğin optimal koşullarda uzun yıllar boyunca devamlılığının sağlanması olarak tanımlanabilir. Kavram ilk olarak kalkınma kavramı ile beraber kullanılarak hayatımıza girmiş, sürdürülmesi gerekenlerin neler olması gerektiğine dair genel bir çerçeve çizmiştir. Ancak bütünün sürdürülebilirliği için, oluşturan öğelerin de sürdürülebilir olması gerektiği düşünülerek, kavramın çerçevesi ve ölçeği küçültülerek, yerel yapılarda, hatta obje bazında sürdürülebilirlik aranır hale gelmiştir.

Bu gün yeryüzündeki nüfusun yaklaşık % 50'sinin kentlerde yaşadığı gerçeği ve arta kalan alanlarda da kentlerin neden olduğu etkiler göz önüne alındığında, kavramın en etkili olduğu kısım, insan-çevre-ekonomi ilişkilerinin en yoğun olduğu bileşkeyi simgeleyen kentler olduğu önemle ortaya çıkmıştır.

Kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasıyla, sadece yaşanan çevre sorunlarına çözüm getirmekle kalmayıp, mevcut nüfusun yaşam kalitesinin artması ve gelecek nesillerin de yaşamlarını rahatlıkla sürdürebileceği yaşanabilir mekanların ortaya çıkması gerçekleşecektir. Amaç, bugün ve gelecekte yaşanabilir kentler oluşturmak ve insan-

doğa-ekonomi üçgenini en sağlıklı şekilde kurmak olduğunda, doğal kaynakları en iyi tanıyan ve sağlıklı kullanımlar oluşturulmasını öngören meslek gruplarının sürdürülebilirlik kavramının kentlere adaptasyonunun da aktif rol alması gerektiği açıktır. Alan kullanım kararlarının doğru alınmasında, özellikle de peyzaj ve ekolojik planlamalarda peyzaj mimarlığı meslek grubunun söz sahibi olması, sürdürülebilir kentler yaratılmasında önemli ve işlevsel bir gereksinimdir.

Sürdürülebilirlik Kavramı ve Sürdürülebilir Kentler

20. Yüzyılın en önemli kavramlarından biri olan sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunca Brundtland raporunda kalkınma ile bütünleştirilerek “Bugünün gereksinmelerini, gelecek kuşakların gereksinmelerinin karşılanma yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma” olarak tanımlanmış, en yalın ifadeyle, çevre, kalkınma ve ekonomi üçgenindeki ilişkilerin belirleyicisi olmuştur (Brundtland,1987).

Sürdürülebilirlik, devamlılık arz eden toplumsal, ekonomik veya ekolojik herhangi bir sistemin fonksiyonlarının kullanılan kaynakları bozmadan ve tüketmeden aralıksız olarak devam etmesini öngören, yüksek verimliliği hedefleyen anahtar bir kavramdır. Kaynakların sınırsızmış gibi kullanımı ve plansız tüketilmesi, hem çevreyi atıklarla doldurarak yaşanmaz kılmış, hem de üretim için hammadde temini zorunluluğundan dolayı sıkıntı yaratarak sürdürülebilirlik kavramını gündeme getirmiştir. Bu sorunların sağıtımı özelliğinden dolayı sürdürülebilirlik, kısaca, kalkınma ile çevre ve doğal kaynaklar arasındaki entegrasyon olarak tanımlanabilir

Sürdürülebilir kalkınmada temel amaç, yaşam kalitesini yükseltirken çevre ile entegre olmuş politikaları kullanarak hedeflenen sosyo-ekonomik düzeye erişmektir. Sürdürülebilirlik perspektifiyle, planlama, ekonomi ve ekoloji çevrelerinde yeni bir akım ortaya çıkmış ve kavram büyük ölçeklerden obje düzeyine kadar gelişimi ve değişimi hedefleyen bir ölçüt haline gelmiştir.

Kentlerin sürdürülebilirliği, toplumların sürdürülebilirliği olarak tanımlanabilir. İnsan toplulukları , yaşadıkları mekandan birebir etkilenmekte,aynı zamanda etkilemektedir. Kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, kentlerde yaşayan ve gelecekte yaşayacak olanların yaşam kalitelerinin yükselerek, devamlılığın sağlanmasıdır. Sürdürülebilir kentsel gelişim, sürdürülebilir toplumsal kalkınmayla paralel olarak düşünülmelidir.

VanGeenhuisen ve Nijkamp (1994)'ün yaklaşımıyla sürdürülebilir kentler; “süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla sosyo-ekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kentler” dir (Eke, 2000).

Sürdürülebilir kentsel gelişim ve sürdürülebilir toplumsal kalkınmanın paralelliği yapılan tanımlarda da açıkça görülebilmektedir. “Sürdürülebilir toplumsal kalkınma; ekonomi, ekoloji ve eşitlik kavramlarından oluşan bu üç “E” arasındaki bağıntılara saygı duyarak, kalkınma tercihleri yapma yeteneğidir.

Ekonomi: Ekonomik aktiviteler, ortak çıkarlara hizmet etmeli, kendi kendini yenileyebilmeli ve yerel servetler oluşturarak, güven ortamı yaratmalıdır.

Ekoloji: İnsanlar doğanın bir parçasıdır, doğada da sınırlar vardır ve topluluklar doğal serveti korumaktan ve oluşturmaktan sorumludurlar

Eşitlik: Tüm aktivite, faydalanma ve toplumsal karar verme sürecine katılımda fırsat eşitliğidir” (MACED, 2001) .

Sürdürülebilir kentler ve kasabalar olarak tanımlanan sürdürülebilir topluluklar, uzun vadede sağlıklı adımlar atılmasını öngörür. Sürdürülebilir topluluklar konumsal olarak güçlü eğilimlere sahiptir. Ticaret hayatı, çevreciler, sivil örgütler, resmi kurumlar ve dini organizasyonları içeren, toplumun tüm anahtar sektörleri tarafından aktif biçimde desteklenen vizyona sahiptirler. Özgün değerler üzerine inşa edilmiş, yenilikçi bir tavırları vardır. Bu topluluklar, sağlıklı ekosistemlere önem verirler, kaynakları verimli kullanırlar ve yerel bazlı ekonomilerin desteklenmesini ve sahip çıkılmasını aktif olarak desteklerler. Somut sonuçlarla ödüllendirilen, gönüllü yayılıma sahip tutumlar arz ederler. Ticari yapılar ve yönetimlerle yapılan ortaklıklar ve kar gözetmeyen organizasyonlar yaygındır. Bu topluluklarda kamusal müzakereler, çekici, geniş kapsamlı ve yapıcıdır. Geleneksel toplulukların kalkınma yaklaşımlarından farklı olarak, sürdürülebilirlik stratejileri; tüm topluluğu (sadece belirli çevreler yerine), ekosistemin korunmasını; anlamlı ve geniş tabanlı halk katılımını ve ekonomik özgüveni hedeflemektedir (Anonymous, 2001).

Ekolojik Planlama ve Kent Sürdürülebilirliğine Etkisi

Sürdürülebilirlik tasarımcı gözüyle kısaca, gerek kentsel gerekse mimari düzeyde global ekosistemlerin taşıma kapasitelerini aşmadan toplumların yaşam kalitesinin yükseltilmesi olarak tanımlanabilir (Oktay, 2001).

Ekolojik bir yaklaşımla kentler, belli bir alanda yaşayan ve birbirleri ile sürekli etkileşim içinde olan canlılar ve bunların cansız çevrelerinin bir bütün oluşturduğu kültürel ekosistemlerdir. Bu nedenle kentler çevrelerinde bulunan göl, kıyı ve orman ekosistemleri gibi diğer ekosistemlerle uyum içinde bulunmalı ve en azından zarar vermemelidir. Ancak kültürel ekosistemlerin, yani insan eliyle oluşturulmuş ekosistemlerin diğer ekosistemlerden oldukça farklı yönleri bulunmaktadır. Doğal ekosistemlerde sabit olan taşıma kapasitesi, kültürel ekosistemlerde teknoloji sayesinde yükseltilebilmektedir. Bu değişken yapı ekosisteme ve çevresinde bulunan diğer ekosistemlere ek yükler getirerek çeşitli sorunlara sebep olmaktadır.

Ancak çevre tanımından sadece doğal yapı anlaşılmalıdır. Çevre canlı ve cansız her şeyi kapsamakta, biyofiziksel ve sosyokültürel unsurları içermektedir. Bunlardan birincisi insanın biyolojik ve fiziksel yanını, ikincisi ise insanın ekonomik, politik ve entelektüel aktivitelerini kapsamaktadır. Bu iki unsur birbirleriyle ilişkili ve birbirinin ayrılmaz parçasıdır (Türkman, 2000).

Sürdürülebilir kalkınma olgusu doğal ve kültürel çevreye gereken önemin verilmesini zorunlu kılmaktadır. Brundtland raporu (1987)'na göre çevre:

- İnsan yaşamının niteliğine doğrudan katkıda bulunmaktadır. İnsanların doğal ortamlarına, genel barış ve huzura, geçmişin mirasının geleceğe devredilmesi düşüncesine olan eğilimleri artmaktadır. Buna ek olarak çevrenin insanın yaşam niteliğine dolaylı katkıları da vardır. Bozulmuş bir çevre, aynı zamanda sorunlu bir sağlık, daha fazla gerilim ve toplumsal rahatsızlık anlamına gelmektedir.

- Ekonomik büyümeye doğrudan katkıda bulunur. Geleneksel biçimiyle turizm ve rekreasyon sektöründe yarattığı iş olanakları ile istihdamın artmasına ve çevre bozulmalarının onarımı etkinlikleri ile de yeni iş olanaklarının yaratılmasına, dolayısıyla kişi başına gelirin yükselmesine yardımcı olmaktadır.

- Ekonomik büyümenin daha sağlam temellere dayalı olarak ölçülmesinde doğrudan katkıya sahiptir. Bunun için, piyasası olmayan mal ve hizmetlere, piyasası olan mal ve hizmetler gibi değer biçilmesi gerekmektedir. Geleneksel yöntemlerde sadece piyasası bulunan mal ve hizmetler büyüme hesaplarına girmektedir. Çevresel değerler bu hesaplarda genelde yer almamakla birlikte, çevresel bozulmaları onarmak için yapılan harcamaların ulusal hasılda

bulunması ilginç bir çelişki olarak önem taşımaktadır (Altunkasa, 2003).

Brundtland raporu ve sonraki toplantılardan elde edilen sonuçlarda, çevrenin korunması gereken bir kaynaklar topluluğu olarak betimlenmesinin yanı sıra, psiko-sosyal etkileri olan, toplumsal sağlığı direkt etkileyen hatta ekonomik bir kriter oluşturan karakteri önemle vurgulanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmada ele alınan ekolojik söylemler, çevre duyarlı planlama kavramıyla örtüşmektedir. Bu nedenle “ekolojik planlamayı” sürdürülebilir kalkınmanın ekolojik söylemi olarak değerlendirebiliriz. Yerleşim alanları ve çevrelerindeki çevresel sorun ve bozulmalar, sosyo-ekonomik sıkıntılar yaratırken, sürdürülebilirlik çerçevesinden de çözüm getirilmesi gereken sorunlar olarak ortaya çıkmıştır. Bugünün kentin çevresel problemleri başlıca 5 grupta toplanabilir:

1. Evsel, endüstriyel ve tehlikeli katı-sıvı atıkların ve NO₂ ve CO₂ gibi gaz emisyonlarının sebep olduğu, kendini en çok hava ve su kirliliği, asit yağmurları ve kentlerin çevresinde biriken çöp depolama alanlarıyla gösteren çevresel kirlilik.

2. Gürültü ve görsel bozulmayla kendini hissettiren , doğal ve kültürel , değerli peyzaj alanları üzerindeki baskı neticesinde bozulması.

3. Su ve enerji temini, kanalizasyon ve arıtma yetersizlikleriyle kendini gösteren kentsel teknik altyapı yetersizlikleri.

4. Gecekondulaşma, kontrolsüz büyüme, saçaklanma veya aşırı yoğunlaşma neticesinde kentsel alanda toprak erozyonu; yeşil alanların, tarım-topraklarının, otlaklar-meraların ve ormanların işgali; sulak alanların, yer altı ve yerüstü sularının ve kıyı kaynakların rekreasyonel baskılar ve aşırı kullanıma maruz kalması gibi durumlarla örneklendirilebilecek doğal kaynakların tahribatı.

5. Sürekli artan kentsel ihtiyaçlar ve yükselen standartlar nedeniyle (artan su, enerji ve rekreasyon ihtiyacı gibi) kentlerin çevresel kaynaklar itibarıyla kendi kendine yeterliliklerin giderek azalmasıdır (Yıldırım,1993).

Yaşanan çevre sorunları ve doğal kaynakların yok olması, kentlerde yaşayan toplumların yaşam kalitelerini düşürerek, sadece ekolojik değil psiko-sosyal sorunlara da yol açmıştır. Stres, düşük verimlilik, motivasyon eksikliği, güvenlik kaygıları bugün kent insanında sıkça rastlanan sorunlar haline gelmiştir. Oysa çevre sorunlarına duyarlı olarak yapılan ekolojik planlamalarla oluşturulan sürdürülebilir kentlerde, gerek doğal kaynaklarda gerekse kent insanın

üzerindeki baskılar azalacak, daha yaşanabilir şehirler ortaya çıkacak, kent yaşamı daha cazip hale gelecektir..

Bu bağlamda kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında bir takım ilkeler çerçevesinde hareket edilmelidir. Tunçer (1994)'in yaklaşımıyla, sürdürülebilir bir şehir merkezini belirleyen başlıca ilkeler şöyle özetlenebilir:

1. Mikroklimatik Verilerin En Etkin Şekilde Kullanılması: Güneşlenme, rüzgar yönleri, ısı, radyasyon vb. nin planlama, şehirselleştirme, mimaride etkin bir şekilde, enerji tasarrufu sağlayacak şekilde kullanımı.

1.1. Enerji ve Maddesel Sakınım: Merkezi iş alanına ulaşmada, iç dolaşımında, merkezi iş alanlarının aydınlatma/ ısıtma/ havalandırma vb. mikroklimatik ortamının (çevre/yapı ölçeklerinde) tasarlanmasında enerjinin minimum kullanımını sağlayacak düzenlemelerin yapılması.

1.2. Enerji ve Atıkların Geri Kazanılması: Merkezi iş alanları içinde kullanılan elektrik, güneş, doğal gaz vb. enerjinin geri dönüşümüne ilişkin teknolojiler, atıkların (katı/sıvı çöp, katı sıvı biyolojik atıklar vb.) yerinde ayrıştırılması, geri kazanım teknolojilerinin kullanımı.

1.3. Enerji ve Maddesel Kaynakların Geliştirilmesi: Güneş enerjisinin yapılarda ısıtmada, aydınlatmada kullanımı; bio-mass enerji, elektrik , alkollerle çalışan çevre dostu araçların merkezi iş alanlarında kullanımı; atıkların ısınma/yakıt olarak kullanımı; geri kazandırılabilir atıkların (kağıt, cam, metaller, kimyasallar vb.) ayrıştırma tesisi kurularak geri kazandırılması, alanda mevcut yapı stokunun olabildiğince ekonomik ömrü dolana kadar kullanımı, daha sonra malzemesinden azami yararlanılması vb.

2. Topografik Verilerin En Etkin Şekilde Kullanılması: Araziden kaynaklanan altyapı, üstyapı sorunlarının minimize edilmesi. Jeolojik yapı ve toprak kabiliyetinin değerlendirilmesi. Yapı inşaat alanında yer alan verimli toprakların yeşil alanların içlerine taşınarak değerlendirilmesi.

3. Doğal Kaynakların En Etkin Şekilde Kullanılması : Günümüzde mevcut bitki örtüsü, akarsu, flora , fauna vb. doğal kaynakların değerlendirilerek geliştirilmesi. Kişi başına düşen merkezi iş alanları içi yeşil standartlarının olabildiğince artırılması, meydanlar/alanlar/yapı içlerindeki yeşil oranının yüksek tutulması.

3.1. Bitki Örtüsünün Değerlendirilmesi: Varolan bitki örtüsünün planlamada geliştirilerek kullanımı, yöreye özgü bitki türlerinin araştırılması, parklar, açık, kapalı mekanlarda kullanımınıdır.

Ekolojik planlama sistemi, sürdürülebilir bir şehir merkezini belirleyen tüm bu ilkelerin gerçekleştirilmesinde, çevre sorunlarının önlenmesinde ve kaynakların korunmasında kullanılması gereken öncelikli planlama eylemidir.

Planlama eylemi, bireysel ve toplumsal veya özel ve tüzel olmak üzere nitelik ve nicelik bakımından birbirinden farklı düzeylerde görülmektedir.

Ekolojik planlama fiziksel planlamanın temel bölümlerinden biri olan genel anlamda ekolojik hedeflere yönelik fiziksel (mekan) düzenlemeye ilişkin planlamadır. Bu planlamanın başlıca amacı; tüm ve özel fiziksel planlamayı toplum için doğal ve yapay çevrenin optimum ve sürekli verimliliğini arttırmaya yöneltmektedir. Yerinde bir deyimle özel plan hedeflerini (fiziksel yapıya ilişkin tüm istekleri), tamamlayıcı planlama olarak ekolojik planlamayla ekolojik-strüktürel süzgeçten geçirmektir (Köseoğlu, 1982).

Ekolojik planlama sistemi, çevre sorunları daha ortaya çıkmadan engelleyerek, yaşanacak mekanların bu doğrultuda düzenlenmesini öngörür. Bu planlama yaklaşımında öncelikli olarak doğal-yerel kaynaklar tespit edilerek, kullanımlar ve yerleşkeler bu kaynakların özellikleri göz önünde tutularak düzenlenir. Hedef, kaynağın yapılan planlamayla baskı altında tutulması değil, kaynağa göre planlama yapılarak, kullanımların doğurduğu zararlanmalardan korumaktır.

Ekolojik planlama entegre bir planlama sistemidir. Bu sistemde; tek bir kullanımın lokal bir alanda yaptığı etkiler değil, daha büyük ölçeklerde kullanım gruplarının hedef alandaki etkileri incelenerek, alan kullanım kararları alınır. Ekolojik planlama sisteminde doğal, yapay, sosyal tüm kaynaklar gözetilir. Yenilenebilir kaynakların rejenerasyon potansiyeline göre, yenilenemeyen kaynaklar için ise ikame prensibine göre kullanımlar getirilir.

İlk prensip, potansiyel kaynakların envanterlerinin doğru tespit edilmesidir. Böylelikle sahip olunan doğal servetler tümüyle ortaya çıkarılarak, uygun kullanım tespiti yapılabilir. İkinci etap ise kullanıcıların veya getirilmek istenen kullanımın yapısının irdelenmesidir. Sosyal, ekonomik, psikolojik ve ekolojik tüm beklentiler analiz edilerek, uygun alan kullanım kararları alınır. Bu şekilde hazırlanan ekolojik planlamaların sonucunda, hedef alanlara

uygun kullanımlar getirilirken, doğal çevre korunarak uygun görülen kullanımlardan maksimum verim elde edilir. Bu sadece ekonomi ve ekoloji arasında kurulan bir ilişki değildir. Bu dengeler sağlanırken kullanıcıların psikolojik yapıları da pozitif yönde etkilenir. Çünkü tüm aktiviteler uygun yerlerde gerçekleştirilmekte, doğal yapı korunmakta ve arzu edilen sosyo-ekonomik düzeye doğru ilerlenmektedir.

Peyzaj Mimarlarının Sürdürülebilir Kentlerin Oluşturulmasındaki Rolü

Sürdürülebilirlik kavramı, çevreye duyarlı tüm yaklaşımlarda olduğu gibi ekolojik planlama yaklaşımına da temel oluşturur. 1970'lerde çevre kirliliğinin önlenmesi kavramı ile başlayan tartışmalar, sürdürülebilir kalkınma tartışmaları ile devam etmiş ve özellikle son yıllarda ekolojik yaklaşımlar ve ekolojik açıdan duyarlı planlama kavramları yaygın bir kullanım alanı bulmuştur (Eraydın, 1994).

Kontrolsüz nüfus artışı, yaşanan göçler, sanayileşme ve paralelinde gelişen çevre kirliliği, doğal kaynakların savurganca tüketimi, tüm topluluklarda sıkıntılar yaratarak, gelecekle ilgili kaygılar yaratmıştır. Özellikle kentlerde bu baskılar daha şiddetli gerçekleştiğinden, yoğun olarak hissedilir olmuştur.

Günümüzdeki ve gelecek kuşakların yaşantısını etkileyecek bu durum karşısında, özellikle son yıllarda, konuyla ilgili pek çok bilim dalından uzmanlar, politikacılar ve yerel yöneticiler soruna çözümler bulabilmek için çalışmaktadır. Bu bilim dalları arasında şehirlerin şekillenmesinde önemli roller oynayan, "Şehir Planlama", "Mimarlık", "Peyzaj Mimarlığı", "Altyapı Mühendisliği", "Çevre Mühendisliği" vb. bilim dalları da, uluslar arası bir anlayış olan "Sürekli ve Sürdürülebilir Gelişme" temeli üzerinde çalışmalar yapmaya başlamışlardır (Tunçer,1994).

Peyzaj Mimarlığı doğa, planlama ve tasarım kavramlarını sistematik bir yapı içinde inceleyen; sanat, bilim, mühendislik ve teknolojiyi bir araya getirerek, alan kullanım kararlarına yönelik olarak, doğal ve kültürel kaynakların doğru biçimde değerlendirilerek, ekolojik-ekonomik- işlevsel, dolayısıyla sürdürülebilir olarak planlanması ve yönetimi ve alan tasarımı ile uğraşan bir meslek disiplini dir.

Bu çerçeveden baktığımızda sürdürülebilir kentlerin kaçınılmazları olan, çevre koruması, ekosistem ve kaynakların analizleri ve yönetimi, kırsal ve kentsel mekanların planlanması,

çevresel etki değerlendirme çalışmalarının koordinasyonu; rekreasyonel alanların, kültürel alanların, kentsel açık mekanların, yaya bölgelerinin, karayolları, endüstriyel ve tarım alanlarının planlama ve tasarımları ile alan kullanım kararlarına yönelik tüm çalışmaların, peyzaj mimarlarının görevleri arasında olduğu görülmektedir.

Doğal kaynakları iyi yorumlayan peyzaj mimarlarına özellikle ekonomi-ekoloji dengesinin oluşturulmasında yüklü görevler düşmektedir. Ancak karşılaşılan en önemli sorun, sürdürülebilir kentlerin oluşturulmasında yüklenen bu görevlerin sınırlarının tam olarak çizilmemiş olması ve yasal yükümlülüklerle desteklenmiyor olmasıdır. Bu nedenle meslek grupları arasında yetki paylaşımları tam olarak yapılamamakta, dolayısıyla ulaşılmak istenen hedeflerde görev karmaşasından doğan açık noktalar kalmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Toplumların ekonomik beklentileri, ekolojik devamlılık ve eşitlikçi yaklaşım talepleri göz önüne alındığında yaşama alanlarından da aynı beklentiler içinde buldukları görülmektedir. Amaç yaşam kalitesini yükseltmek ve sonraki nesillerde de devamlılığı sağlamaktır. Bu talepler ancak ekolojik yapılar gözetilerek yapılan ekonomik planlamalarla karşılanabilir.

Kirlenmemiş sağlıklı bir çevreye sahip, istihdam, güvenlik ve sağlık hizmetlerinde sorunları bulunmayan, kültürel dokusu korunmuş, kaliteli fiziksel ve mimari yapı, dolaşım sistemleri sağlıklı işleyen ve rekreatif aktivitelere olanak sağlayan yerleşkeler, sürdürülebilir sistemlerdir. Bu prensiplerle oluşturulan sistemler planlama safhasından itibaren kullanım aşaması ve de sonrasında bu özelliklerini devam ettirirler.

Bu gün sürdürülebilir kentlere doğru yapılanma kaçınılmazdır. Bu nedenle;

- Doğal ve kültürel kaynakların envanterleri çıkarılmalı ve belirli sürelerde tekrarlanarak değişimler takip edilmelidir.
- Yerel kalkınma modelleri desteklenerek, büyük kentler göçler engellenmeli, var olan sorunlar daha fazla arttırılmamalıdır.
- Ekoloji-ekonomi dengesi çok iyi kurulmalı, kısa vadeli çıkarlar için uzun vadede etkili zararlar meydana getirilmemelidir.
- Ulaşım, üretim gibi atık miktarının yüksek olduğu aktivitelerde, çevre dostu enerjilerin kullanımı desteklenmelidir.

- Üretim sonrası atıkların minimizasyonu ve geri dönüştürülmesine yönelik teknolojiler geliştirilerek endüstriyel organizasyonlarda kullanımı teşvik edilmelidir.
- Kent dokusu içinde yer alan açık yeşil alanlar artırılmalı, yeşil dokunun oksijen üretimi, toz ve egzoz gazlarının bertarafı, gürültüyü mas etme özelliği gibi etkilerinden yararlanılmalıdır.
- Biyo-çeşitlilik korunarak, doğal ekosistemlerin devamlılığı sağlanmalıdır.
- Yerel Gündem 21 gibi organizasyonlar desteklenerek, yaygınlaştırılmalı; halkın katılımı sağlanarak, sorumluluklar paylaşılmalıdır.
- Planlamalar kullanımlar başladıktan sonra değil, daha öncesinde yapılmalı, kontrollü gelişim sağlanmalıdır.
- Tarımsal alanlara gereken önem verilmeli, sanayileşme ve kimyasal ilaçlamaların etkisiyle ortaya çıkan zararlar ve verim düşüklüğü engellenmelidir.
- Sürdürülebilir kentlerin oluşturulmasında görev alan tüm meslek gruplarının görevleri ve sınırları çizilmeli, bu sorumluluklar yasalarla desteklenmelidir.

Bu beklentilere ulaşılmasının en çabuk ve en doğru yolu, toplumun tüm kesimlerinin yardım ve desteğinin alınmasıdır. Tüm meslek grupları gibi peyzaj mimarları da yüklenecikleri sorumluluklarla, hedeflenen beklentilere ulaşılmasında ivmeyi artırıcı rol oynayacaklardır. Bu ivmeyle, kısa zamanda daha yaşanabilir mekanlar oluşturulurken, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yaklaşılabilecek, bu sayede sosyal refah düzeyi yükselecektir.

Sonuç olarak, ekonomik-ekolojik hedeflere ulaşılmış, toplumsal refah düzeyi yüksek, gelecek nesillerin de menfaatlerini gözetilen mekansal organizasyonlar olan sürdürülebilir kentlerin en kısa zamanda hayata adaptasyonu, sürdürülebilir kalkınmanın temininde öncelikli hedeflerden olmalıdır.

Özet

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde kentlerin oynadığı önemli rolün ortaya çıkması, “Sürdürülebilir Kent” kavramını hayatımıza sokmuştur. Sürdürülebilir kentler, değişim ve gelişimin devamlılığını sağlamak amacıyla sosyo-ekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kentlerdir. Kentlerin ekonomik gelişmede bir merkez oluşturmalarının ötesinde, doğal kaynakların başlıca tüketicileri; kirlilik ve atıkların esas üreticileri oldukları göz önüne alındığında, sürdürülebilirlik konusunda bulunduğu kritik durum ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı, doğal ve kültürel kaynaklardan en verimli

şekilde yararlanmayı öngörmekte, bu nedenle ekolojik planlama kavramını, kent planlanmasının kaçınılmaz bir unsuru haline getirmektedir.

Bu çerçevede, peyzaj mimarlığı mesleğinin sürdürülebilir kentlerin oluşturulmasında etkin olduğu noktalar belirlenmeli; ekoloji-ekonomi dengesini koruyan, insana layık, yaşam kalitesini yükseltmeyi hedefleyen kentsel mekanların oluşturulmasında peyzaj mimarları da üzerlerine düşen görevlerde aktif rol almalıdırlar.

Anahtar sözcükler: Sürdürülebilir Kentler, Ekolojik Planlama, Peyzaj Mimarlığı.

Kaynaklar

- Altunkasa, M.F. 2003. Çevresel Sürdürülebilirlik, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 255, Adana.
- Anonymous. 2001. Sustainable communities definitions, Institute for Sustainable Communities, <http://www.iscvt.org/FAQscdef.html>
- Brundtland, G. 1987. Ortak Geleceğimiz Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Raporu, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, Ankara.
- Eke, F. 2000. Yeni Yüzyılda Orta Ölçekli Kentlerin Gelişme Olanakları: Kastamonu Örneği, Dünya Şehircilik Günü -Geleceği Planlamak.- 24. Kolokyumu, DEÜ Alsancak, İzmir.
- Eraydın, A 1994. Değişen Planlama Kurumları Çerçevesinde Ekolojik Yaklaşım, 5. Kentsel Tasarım ve uygulamaları Sempozyumu Bildirileri, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Köseoğlu, M. 1982. Peyzaj Değerlendirme Yöntemleri Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 430 Bornova, İzmir.
- MACED, 2001. Mountain Association for Community Economic Development; Hart Environmental Data, The regional Environmental Centre www.rec.org
- Oktay, D. 2001. Planning Housing Environements for Sustainability: Evaluations in Cypriot Settlements, Yapı Endüstri Merkezi Yayın No:76 ISBN: 975-8599-12-7, İstanbul.
- Tunçer, M. 1994. Şehir Merkezler Planlamasına Ekolojik Yaklaşım 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Bildirileri, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Türkman, A. 2000. Yaşanabilir Bir Çevre İçin, Dokuz Eylül Yayınları, Çevre 2 ISBN: 975-6981-35-0 İzmir.
- Yıldırım, H. 1993. Çevre Yönetimi Çerçevesinde Planlama Kavramı ve Pratiğinde Yeni Yaklaşımlar Semineri Bildirileri. İller Bankası I. Bölge Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.